

Julkisen sektorin rooli

Liikennealan kasvuohjelmavalmistelun 3. työpaja järjestettiin 26.10. aiheena julkisen sektorin rooli vientivetoisen liiketoiminnan mahdollistamisessa. Työpajan tavoitteina oli erityisesti:

- Tunnistaa toimintatapoja ja työkaluja, joilla julkinen sektori voi vauhdittaa kansainvälisesti skaalautuvien tuotteiden ja ratkaisujen kehittämistä tavoitteena mahdollistaa kotimaisten markkinareferenssien syntyminen.
- Tunnistaa pullonkauloja julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyössä.
- Löytää periaatteita, joiden pohjalta julkisen sektorin roolia markkinoilla voidaan kirkastaa.
- Tuottaa alustavia toimenpide-ehdotuksia kasvuohjelman tiekarttaan 2018-2022.

Työpajaan osallistui kaikkiaan 40 henkeä sekä julkiselta että yksityiseltä sektorilta. Työpajan aluksi kuultiin Liikenne- ja viestintäministeriön, Työ- ja elinkeinoministeriön sekä Helsingin kaupungin Liikennelaitoksen alustuspuheenvuorot.

Krista Huhtala-Jenks korosti LVM:n puheenvuorossa julkisen sektorin roolia mahdollistajana. Tähän liittyy haasteita, kun samaan aikaan disruptiiviset teknologiat ja ratkaisut edellyttävät ylipäättään julkisen sektorin toimintamallien päivittämistä. Toisaalta digitalisaatio ja uudet teknologiat mahdollistavat niin yksityiselle kuin julkiselle sektorille uusia toimintamalleja. Tieto, sen avoimuus ja fiksu hyödyntäminen auttavat tulevaisuudessa kehittämään liikennejärjestelmää holistisesti ja tunnistamaan entistä tehokkaammin, missä yksityiset palvelut toimivat hyvin ja toisaalta missä julkisen sektorin toimet saattavat olla tarpeen. Kaiken kaikkiaan kehityksen pitää tapahtua loppukäyttäjän (loppuasiakas) edellä.

Seuraavaksi kuultiin TEM:n Reijo Muntherin pohjustamana, miten julkisen sektorin tulee luoda mahdollisuudet yritysten liiketoiminnalle. Julkinen sektori ei voi toimia yksin, vaan mukaan tarvitaan erilaisia yrityksiä ja yksityisiä toimijoita. Merkittävänä mahdollisuutena ovat alustatalouteen perustuvat yritykset, joiden toiminta ei ole perinteisessä mielessä sidottu fyysiseen ympäristöön ja joiden skaalautuminen on tästä syystä eri tavalla mahdollista. Reijo toi esiin myös sen, miten innovaatioita voidaan edistää hyödyntämällä olemassa olevaa tietoa uuteen tarkoitukseen tai yhdistämällä sitä uudella tavalla muihin tietoihin.

Innovatiiviset julkiset hankinnat ovat niin ikään eräs julkisen sektorin mahdollistamisen väline. Viimeisintä teknologiaa edustavien laitteiden asemesta voidaan hankinnalla tähdätä jonkin täysin uuden ratkaisun, palvelun tai toimintamallin kehittämiseen. Innovatiivisissa hankinnoissa on omat haasteensa, mutta niissä piilee myös huomattavia mahdollisuuksia yritystoiminnan ja kasvun edistämiseen. Suomella on hyvä maine vakaana toimintaympäristönä ja myös Suomen lainsäädäntö on ulkomaisten yritysten näkökulmasta kiinnostava. Liikennealan kasvuohjelma voi toimia erinomaisena välineenä, jonka avulla voidaan tukea alan yrityksiä ja synnyttää uutta liiketoimintaa; näin voidaan ottaa kaikki hyödyt irti niistä vahvuuksista, joita Suomella on alan kansainvälisessä toimintaympäristössä.

Ennen pienryhmätyöskentelyä HKL:n Ville Lehmuskoski kertoi liikennelaitoksen pääosin hankintoina toteutuvista, vuositasolla 130 miljoonan euron investoinneista. HKL:n näkökulmasta hankintamenettelyn tavoitteena on tehdä hankintaprosessi tasapuoliseksi ja reiluksi. Monessa asiassa paras substanssiosaaminen ei ole itsellä, vaan yksityisillä toimijoilla, joiden hyvät ideat HKL

haluaa mahdollistaa käytännössä. HKL:n hankintojen innovatiivisuus tarkoittaa esimerkiksi uusia menettelyjä hankintaprosessissa; tällöin lopputuotteena saattaa olla jotain omista ajatuksista poikkeavaa, mutta yhtä hyvin toimivaa, tai uusia mekanismeja, joilla varmistetaan laadukas sopimuskausi ja yhteistyön kehittäminen. Myös suhtautumistapa hankintaan on tärkeä: HKL:lle se on ongelmanratkaisua eikä kiertämistä edellyttävä este. HKL on käyttänyt innovatiivisten hankintojen menettelyä esimerkiksi kaupunkipyörien ja pysäkkikatosten hankinnoissa. Uusia toimintamalleja kokeillaan myös Raide-Jokerissa, joka toteutetaan ensimmäistä kertaa pk-seudun joukkoliikenteessä allianssimallina. Lopuksi Ville esitti erinomaisen kysymyksen: miten Raide-Jokeria (yhdessä Tampereen pikaraitiotien kanssa) voitaisiin hyödyntää suomalaisen osaamisen käyntikorttina kansainvälisille markkinoille?

Alustusten jälkeen siirryttiin pienryhmäosuuteen, jota varten osallistujat jaettiin neljään ryhmään. Kukin ryhmä keskittyi yhteen seuraavista teemoista:

1. Markkinoiden kehittyminen - julkisen sektorin rooli palvelujen tuottajana vs. tilaajana
2. Julkiset hankinnat
3. TKI-rahoitus ja EU-rahoitus liikennealan kasvun vipuna
4. Julkisen sektorin muut toimet kasvun mahdollistajana

Pienryhmätyöskentelyn aikana nousi esiin seuraavia yleisiä huomioita julkisen sektorin roolista sekä julkisen ja yksityisen sektorin rajapinnoista:

- Tarve määritellä tarkemmin julkisen ja yksityisen sektorin roolitus liikennealalla liiketoiminnan synnyn ja kasvun tukemiseksi sekä viennin edistämiseksi (esimerkiksi kaupungit kehitysalustoina ja mitä se tarkoittaa käytännössä).
- Epäselvistä rooleista esimerkkeinä toimivat tilanteet, joissa julkinen toimija on mukana markkinoilla, vaikka todellista markkinapuutetta ei ole. Toisaalta on paljon ns. yksityisiä toimijoita, joiden liikevaihto tulee lähes tai kokonaan julkiselta sektorilta.
- Innovatiiviset julkiset hankinnat ovat melko raskaita ja hitaita prosesseja eivätkä tästä syystä kovin houkuttelevia pienille toimijoille, joilla on usein kiire ja pienet resurssit.
- Toisaalta oikein käytettyinä julkisilla hankinnoilla voidaan merkittävästi tukea uuden liiketoiminnan syntyä ja kasvua. Tämä toteuttaminen vaatii tahtotilan ja resursseja.
- Haasteita syntyy laajennettaessa ja skaalattaessa suurempaan mittakaavaan yksityisen ja julkisen toimijan yhdessä toteuttamia pilotteja tai kokeiluja (tarvittaessa myös hankintamenettelyjä). Pahimmassa tapauksessa toimivan ratkaisun kehittänyttä yritystä ei voida valita.
- Standardointi mm. tietorajapinnoissa edesauttaisi uusien palveluiden syntymistä. Toisaalta tukevatko nykyiset standardit olemassa olevien yritysten liiketoiminnan ylläpitoa tai uudistumista?
- Kokeilukulutturia tulee edistää; tällä hetkellä esimerkiksi päätös kokeilun järjestämisestä saattaa kestää yli puoli vuotta, mikä on todella pitkä aika yritykselle. Kaupunkikohtaiset erot voivat olla suuria.
- Pilottien ja kokeiluista saatujen oppien ymmärtämiseen voi kulua pitkä aika, vaikka kokeilu itse olisikin lyhyt. Julkisilla toimijoilla ei välttämättä ole myöskään toimintamalleja, joilla kokeiluista saatuja oppeja käsiteltäisiin ja vietäisiin pysyväksi osaksi omaa toimintaa ja päätöksentekoa.

- Tarvetta on kehittää esim. sopimustoimintaa siten, että startup-yritykset pääsisivät kehittämään uusia palveluja mahdollisimman kevyesti ja että samalla syntyy hyödynnettävää IPR:ää. [Fränd -periaatteen](#) tuominen IPR:in.
- Pienillä toimijoilla on usein uusia loppukäyttäjakeskeisiä ideoita ja loppukäyttäjän tarvetta on kunnioitettava.
- Millaisia ovat maakuntien ja kaupunkien roolit liikenteen järjestäjänä tulevaisuudessa? Todellista synergiaa ja tämän myötä uusia liiketoimintamahdollisuuksia on hankalampi luoda, kun vastuut ja taloudelliset resurssit erilaisten julkisten liikenteen/liikkumisen palveluiden järjestämisestä ovat eri organisaatioilla.
- Yhteistyön ja avoimuuden edistäminen sekä faktojen kautta toimiminen lisäävät läpinäkyvyyttä, parantavat tehokkuutta ja tukevat liiketoimintaedellytyksiä.
- On tarpeen miettiä, miten julkista rahoitusta on mahdollista ohjata ja käyttää tehokkaasti sekä miten yksityinen TKI-rahoitus saataisiin mukaan.
- Maabrändin johdonmukainen rakentaminen tukee sekä vientiä että Invest in -toimintaa. Tämä edellyttää eri toimijoiden välistä yhteistyötä, avoimuutta ja proaktiivisuutta.

Yhteenvedossa todettiin ryhmien keskustelleen myös muista kuin vain omalle pienryhmälleen osoitetusta teemasta. Päivän neljä teemaa linkittyvätkin vahvasti toisiinsa. Muutamia esimerkkejä jo tunnistetuista ja kasvuohjelman tiekarttaan ehdotettavista toimenpiteistä olivat:

- Liikennealan pelikirjan laatiminen, jossa määriteltäisiin tarkemmin julkisen ja yksityisen sektorin roolit liikennealalla tavoitteena edistää liiketoiminnan syntymistä, kasvua ja vientiä.
- Julkisten hankintojen kehittäminen sekä vuorovaikutteinen hankintojen suunnittelu (mm. hankintaprosessin ja -kriteeristön, eri toimijoiden välisen koordinaation, sopimusten ja immateriaalioikeuksien osalta).
- Julkisen (ja niiltä osin kuin mahdollista myös yksityisen) tiedon keräämiseen, avaamiseen ja hyödyntämiseen tähtäävät toimenpiteet ja yhteistyö. Tähän liittyy keskeisesti erilaisten rajapintojen määrittely, harmonisointi ja standardointi.
- Sopimusmallien kehittäminen ja mm. immateriaalioikeuksien huomioiminen.
- Loppuasiakkaan käyttäytymiseen vaikuttavien insentiivimallien kokeilu ja hyödyntäminen.
- Tarvetta on koordinaatiolle ylemmällä tasolla ja sektorikohtaisesta ajattelusta tulee päästä eroon.
- Koko Business Finlandin työkalupakki tulisi olla tehokkaasti käytössä. Ohjelmatasolla kehityshankkeista voidaan keskustella laajemmin. EU-rahoituksen osalta on saatava lisättyä suomalaisten osallistumista ja rahoituksen saantoa.

Ville Miettinen

Pääkaupunkiseudun Smart & Clean -säätö